

TÜ VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Rahvusliku käsitöö osakond

Rahvusliku tekstiili õppekava

Anneli Arro

VÕRKVÕÖ VALMISTAMISE TEHNIKAD EESTI RAHVA MUUSEUMI SAAREMAA

VÕRKVÕÖ KOGU PÕHJAL

Seminaritöö

JUHENDAJA: Christi Kütt

Ma

Rahvusliku tekstiili lektor

Viljandi

2011

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1 VÕRKVÖÖ	5
1.1 Võrkvöö tehnika ajalugu maailmas.....	5
1.2 Võrkvöö ajalugu Eestis	7
1.3 Võrkvöö, selle kandmisviisid ja funktsioonid Saaremaal	9
2 VÕRKVÖÖ TEHNIKATE KIRJELDUS	10
2.1 VÕRKVÖÖ KUDUMINE	12
2.1.1 Töövahendid ja materjalid.....	12
2.1.2 Võrkvöö käärimine.....	14
2.1.3 Võrkvöö kudumine: labane, diagonaalne ja toimne tehnika.....	15
3 SAAREMAA VÕRKVÖÖD ERM-i KOGUS	19
3.1 ERMi kogus olevate vööde kirjeldus ja analüüs.....	20
KOKKUVÕTE	25
KASUTATUD LÜHENDID.....	26
KASUTATUD KIRJANDUS	27
LISAD	28
Lisa 1 Saaremaa kihelkondade kaart (Allikas: Astel 1998)	28
Lisa 2 Võrkvööd ERM-i fondis.....	29
Lisa 3 Võrkvöö legendid (ilma esemeta)	39
Lisa 4 Arhiivikirjed	41
Lisa 5 ERMi fondis olevate võrkvööde originaalsuuruses fotod CD-ROMil.....	44
SUMMARY	45

SISSEJUHATUS

Käesolev seminaritöö on unustusehõlma vajunud tekstiilitehnoloogia liigist ja valmistamise tehnikast- *võrkvööst* (inglise keeles *sprang*). Eesti kontekstis räägime vööst, kuna siin on seda kasutatud vaid vööde valmistamiseks, mujal maailmas on tehtud ka muid esemeid. Võrkvöö on ühe- või mitmevärviline ilma koelõngata põimitud pealtnäha tihedakoeline võrgulise pinnaga tekstiil(vöö). Millalgi on see tehnika ning tekstiilid tarvitamiselt kadunud, ühes sellega ka oskused ja teadmised.

Eesmärgiks on luua ülevaatlik materjal selle tehnika tutvustamiseks, teadvustamiseks ning äratundmiseks läbi ühe piirkonna võrkvööde kirjeldamise. Kavas on uurida võrkvöö erinevaid tehnikaid ning valmistamise tehnoloogiaid, luua õppematerjalid tehnikast ülevaate saamiseks ja selle äratundmiseks. Seda teen olemasoleva kirjanduse ja Eesti Rahva Muuseumi (edaspidi ERM) fondis asuvate Saaremaa võrkvööde ning arhiivis (edaspidi EA) leiduva Saaremaalt pärit informatsiooni põhjal. Võrkvööd on Eestis kajastamist leidnud Helmi Kurriku raamatus „Eesti rahvarõivad” (1938), tema artiklis „Villased meestevööd” ERMi aastaraamatus number XI (1937), ning Eevi Asteli mahukas ülevaatlikus teoses „Eesti vööd” (1998)

Valisin töö aluseks Saaremaa võrkvöökoogu, kuna arvasin, et see annab piisavalt mahuka materjali tehnikate kirjeldamiseks ja õppematerjali loomiseks, ning samas saaks luua ülevaate Saaremaal kasutusel olnud võrkvöödest. On teada, et seal on see tehnika esinenud rohkem ning värviküllasemalt kui mujal Eestis. Võrkvöö teemal Eestis avaldatud materjal ei anna piisavalt infot tehnikast, selle ajaloost ega piisavaid õpetusi ja teadmisi praktiliste oskuste omandamiseks.. Tehnikast on kirjutatud vaid ülevaatlikult, puudub hea metoodiline materjal, mille põhjal õppida seda vana tehnikat (ära) tundma. See on olnud minu töö ülesehituse suunajaks. Oma töös annan teadmised tehnika praktilisest küljest ning siis saab koos tehniliste teadmistega liikuda võrkvöö kogu kirjeldamise juurde. Käesoleva töö maht ei võimalda luua detailidesse laskuvat samm-sammult töökäike selgitavat metoodilist materjali, kuid kindlasti on võimalik tehnikat seletada-kirjeldada põhjalikumalt, kui praeguseni avaldatud materjalides.

Töö annab ka koondava referatiivse ülevaate võrkvõõ ajaloost maailmas ja Eestis. See aga ei pretendeeri põhjalikkusele, vaid on lihtsalt sissejuhatuseks teemasse – tehnikat kirjeldavasse materjali ning ERMi Saaremaa võrkvõõ kogu kirjeldamisesse. Võrkvõõ üle-eestilisse kultuurilis-ajaloolisesse konteksti asetamine, leviku ja omapärade kirjeldamine ning detailse õppematerjali või õpiku koostamine võiks olla edasise uurimise eesmärk.

1 VÕRKVÖÖ

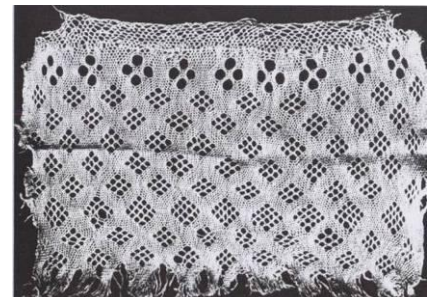
1.1 Võrkvöö tehnika ajalugu maailmas

Võrkvöö tehnika [inglise keeles *sprang*] on olnud laialt tuntud nii ajas kui ruumis (Collingwood [1974] 1999: 35). Tegu on tehnikaga, kus paralleelselt asetsevad lõngu omavahel rida realt põimides saadakse ilma sõlmedeta võrgutaoline pind (joonis 9, 10, 11 ja 14), mille kinnitab keskkooht (joonis 23, 24). Põimida võib erinevalt, vastavalt sellele saadakse eriilmelisi pindu (joonisel 9 *labane*, 10 *toimne* ja 11 *diagonaalne*). Maailma kontekstis on sõna *võrkvöö* küll liiga spetsiifiliselt esemega piiratud ja eksitav, kuid jään muu eestikeelse väljendi puudumisel (teadaolevalt on Eestis selles tehnikas just vaid võid tehtud) kirjelduses ja tõlkimises siiski sõnapaari *võrkvöö* ja *võrkvöö tehnika* juurde. Mujal on selles tehnikas valmistatud tanusid, juuksevärke, särke, kindaid, hälle, salle, võid ja muid tarbetekstiile. [Tehnika on olnud märksa arenenumal tasemel kui Eestis], see on võimaldanud teha värvilisi, pitsilisi ja erikujulisi (kasvatuste-kahandustega) esemeid. (Collingwood [1974]1999) Ka meie lähinaabrid soomlased on lisaks võõdele ja säärepaeltele põiminud pitsilist pinda (joonis 2). Võrreldes Eestiga on suur erinevus seegi, et kui Eestis kääritakse ja põimitakse võrkvöö pulkade vahel, on mujal seda tehtud raamidil (joonis 1) (*ibid*: 47- 54).

Kuigi tänaseks on selgunud, et võrkvöö tehnika on tuntud olnud üle maailma, oli see tehnika IX sajandi lõpul Euroopa tekstiilispetsialistidele tundmatu. (*ibid*: 35) Iga tekstiili ajalugu põhineb olemasolevatele kanga või tekstiilitükidele, selle tegemiseks vajaminevatele säilinud vahenditele; piltidele tekstiilist ja selle valmistamisest, ning tekstiilile ja selle

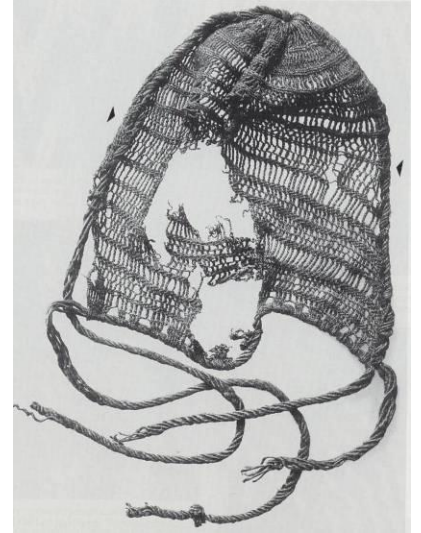

Joonis 1 Peakatte põimimine
seisval raamil (Allikas:
Collingwood 1999: plate 1)

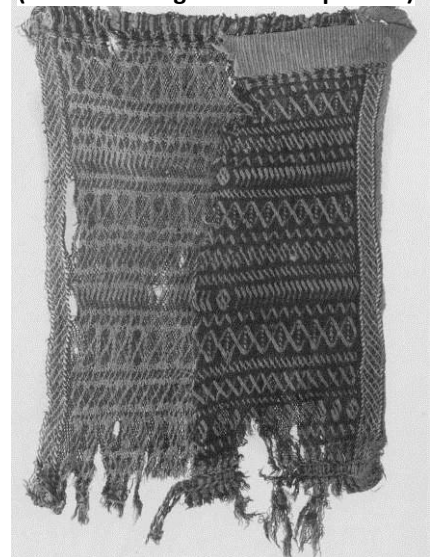
Joonis 2 Võrkvöö tehnika
võimalused: pitsiline pind (Allikas:
Suomen...: 83)

valmistusviisile viitavatele kirjalikele allikatele. Võrkvöö tehnika puhul on kõik need kolm komponenti üsna katkevad, nõnda ei saa luua võrkvöö ajaloost ülevaatlikku ning täpset pilti. (*ibid*: 37) Teadmatus võib olla tingitud vähesest säilinud materjalist—võrkvöö tehnikas valmistati igapäevaselt kasutatavaid asju, mis kanti lõpuni ning visati siis ära. Samuti pole vaja spetsiifilisi töövahendeid. Esemete arvu võib suurendada hetkel veel tekstiilikogudes valesi määratletud esemed. Sajandilõpu teadmatus lõpetasid kaks leidu: esimene neist väljakaevamistel

Joonis 3 Taanist leitud võrkvöötehnikas juuksevärk (Allikas: Collingwood 1999: plate31)

Taanis 1871, kui leiti kahekordsest peenest lõngast naise juuksevärk (vt joonis 3). Koos muude leitud riietega dateeriti leid 1400 e Kr. Hästisäilinud võrgulaadset tekstiili uuriti, ning määratleti tundmatuks tehnikaks. Üks Taani tudeng uuris seda edasi, ning märkas, et kaks väikest viga ilmnevad sümmeetriliselt kummalgi pool keskkoha. See viis ta võrkvöö tehnika (taas)avastamiseni. Peaaegu samal ajal leidsid arheoloogid Egiptuses kopti haudadest (400- 700 e.m.a.) kummalises tehnikas kotte ja mütse (näide kotist joonisel 4). 1882 jõudsid mõned neist esemeist Austriasse, kus neid uurisid tekstiilikspersedid, kes nad ekslikult nõelaga põimitud tekstiilina määratlesid. See aga ei rahuldanud ühte Viini tikkimisõpetajat, kes sai aru, et antud tehnikas saab esemeid ja tehnikat vaid osaliselt järele teha, ka ei põhjendanud see keskmist kohtumisjoont koepinnal. Samal ajal uuris mainitud tikkimisõpetaja Ukraina alade tekstiile, ning õppis kohalikelt selgeks võrkvöö tehnika. Ta sai aru, et see on sama tehnika, milles on tehtud kopti leiud.

Joonis 4 Villastest värvilistest lõngadest kott, kopti leid (Allikas: Collingwood 1999: plate 26)

Tema avaldas ka esimese detailse ja praktilise kirjelduse. Nõnda, tänu arheoloogilistele leidudele, taasavastati võrkvöö tehnika Taani ja Austria poolt, üllatuslikult ei teadnud kumbki teineteise leidudest, ning jätkasid uurimist iseseisvalt. Taanis viis juuksevärku avastamine mõningate muuseumitekstiilide ümberhindamiseni. Teadmine levis ka teistesse Euroopa keskustesse, kuid tänagi

võib paljudes muuseumites valesti nimetatud ja määratletud esemeid leida. Tehnika taasavastamine pani tekstiilspetsialiste huvituma, kas see tehnika ehk veel elab mõnedes isoleeritud alades. Järgmiste aastakümnete [19 sajandi lõpp, 20 algus] jooksul selgus, et traditsioon pole katkenud, ja tehnikal on lai levikuala. Tehnika on tuvastatud Eestis, Soomes (kajastatud artiklis Suomen verkkovöista...: 77- 85), Jugoslaavias, Liibüas, Pärsias, Tuneesias, Afganistaanis ja Pakistanis, ka Uues Maailmas [Ameerika aladel]. Tehnikat kasutatakse enamjaolt vööde tegemiseks. Suurte esemete, nagu särgid, mütsid ja muud rõivastusesemed, tegemine näib olevat lõplikult kadunud. (Collingwood [1974] 1999: 35- 37) Ka Kurrik (1937: 144-145) selgitab oma artiklis algeliste tekstiiltehnikate uurija ja koguja Fritz Ikle St. Gall'is (1935: 13-14) raamatut tsiteerides võrkvöö tehnika „auväärt vanust ja laialdast levikut Vana- ja Uus-maailmas.” Samuti nimetab ta võrkvööd tundvate ja kandvatele maadele lisaks Rootsit, Poolat, Soomet. Samuti leidsin võrkvöö Läti rahvariiete raamatu (1995: 162) fotodelt (joonis 5). Täna on päevaks, kui tehnikat on taas teadvustatud, on leide tunduvalt rohkem, selle kasutamisest annavad tunnistust ka jäljed keraamikal jne (Collingwood [1974] 1999: 35-44). Sellel ma pikemalt ei peatu, kuna leiud on täpselt kajastatud Collingwoodi teoses (täielik pealkiri ära toodud kasutatud kirjanduses), ning antud töö kontekstis on olulised need leiud, mis viisid tehnika taastadvustamiseni.

Et teha oletusi võrkvöö tehnika tekkimise ja vanuse kohta Eestis, on materjali liiga vähe. Tehnikat on tabanud samasugune saatus nagu mujal maailmas— ta on kasutuselt kadunud, esemeid on vähe säilinud ning neid ei osata alati ära tunda või määrata.

Joonis 5 Võrkvöö Läti rahvariidel
(Allikas: Latvian.. I 1995: 162)

1.2 Võrkvöö ajalugu Eestis

Eestis on vööd olnud tähtis osa riietusest, nii praktilise otstarbe kui esteetiliste omaduste poolest. Vööd olid rõivaste kinnitamiseks ja keha toetamiseks. Vööga kinnitatud rõivad kaitsesid paremini külma eest, olid kandmisel korralikumad kui lahtised. (Astel 1998) Mehed on lisaks võrkvööle kandnud ka kõlavööd (*ibid*: 51), kitsast kirivööd (*ibid*: 101), telgedel kootud vööd (*ibid*: 166),

põimitud, heegeldatud, tikitud, pudelikaelal tehtud vööd (*ibid:* 179), kamlott-vööd (angooravillast vabrikuriidest vöö) (*ibid:* 211) nahk- ning helmevööd (*ibid:* 219).

Eesti kontekstis saab rääkida võrkvööst kui teatud tehnikas (vt seletus eelmises peatükis) põimitud vööst, pole teada, et oleks valmistatud muid esemeid. Ta on olnud laialt levinud üle maa ja võtnud eriilme selle eri osades. Tarvituselt kadus ta umbes 50- 70 aasta eest [st enne19. sajandi lõppu] ja tehnika ununes enne kui rahvarõivad suutsid degenereeruda ja lõpuks kaduda. (Kurrik 1937: 145) Uurimise ja materjalikogumise käigus ei leidnud ma ühtegi viidet sellele, miks see vööliik kasutuselt kadus ning teistes tehnikates (telgedel kootud, nahk- ja kamlott-vöö jt) vöödega asendati.

Võrkvöö on villane põimitud vöö, mis pealtnäha tihedakoelisenä paistab hariliku kangana. Võrkvöö on kõige levinum villaste meestevööde liik (Kurrik 1937, 121), tõenäoliselt ka vanim. Samas tehnikas on tehtud ka säärepaelu (ERMi kogudes on 9 säärepaela, neist 8 just nimelt Saaremaalt, toimes tehnikas) (*ibid:*139). Olenevalt põimimisest moodustub küllalt tihe kas labane või toimne pind, mis laialivenitamisel muutub hõredaks sõlmedeta võrguks (joonis 9, 10, 11 ja 14). Sellest tuleneb ka vööliigi nimetus: *võrkvöö*, *võrkvüü*, Põhja-Eestis ka *võrguline vöö*, Ida-Eestis *põimvöö*.(Astel 1998:149-151) Saaremaal on võrkvööd nimetatud ka *isaste vööks*, väga tihti *võrkvööks*, ka *höö*, *kiri höö* ning *kiut höö*. (autori sõrendus) (Kurrik 1937:136)

Eesti võrkvööde kohta on andmeid alates 18. sajandi lõpust. 19. sajandil olid nad üldlevinud valdavas osas Eestis (Astel 1998: 149), kogude järgi otsustades ei tunda teda Eesti Läti, Vene ja osalt Soome piiril (Kurrik 1937). Vöö ning koos sellega ka tehnika kadus kasutuselt 19. sajandi lõpul. Ta asendus telgedel kootud vöö, kamlott-vöö või nahkvööga. Uurimistö käigus ei õnnestunud leida viiteid, miks. Ajal, mil ta hakkas tarvituselt kaduma, on ta olnud nagu teisedki vööd ja paelad pulmavööks. Kurriku sõnul on ununenud tehnika tõttu meestevööde kirjeldused jäänud väga pealiskaudseks, mistõttu on ka võimatu kindlaks teha või aru saada, millises tehnikas vööst on juttu, kui räägitakse villasest meestevööst. (1937:137) Sama kogesin ka ERM-i arhiivis EA-sid lugedes. Kuna võrkvöö kuulus meeste riietuse juurde, lugesin arhiivimaterjale meeste riietusest ja rahvariistest, enamjaolt mainitakse põgusalt villast meestevööd, kuid pole selge, millises tehnikas vööst on jutt. Kindlasti võib väita, et enne tehnika ja esemete kasutuselt kadumist olid värvilised võrkvööd tähtis osa riietusest, selle esiletõstjad. Neid on nimetatud ka peo ehteks (Astel1998: 147). Ka on olnud kindlad

tavad, kus ja kuidas neid uhkeid võid kanda. Seda käsitlen järgmises peatükis, lähtudes Saaremaalt tulnud teadetest.

1.3 Võrkvöö, selle kandmisviisid ja funktsioonid Saaremaal

Võrkvöö on olnud meesterõivaste üks värvilisemaid detaile. Neis peegeldus vöökuduja-nooriku tööoskusest ja maitsest suuremalgi määral pere jõukus ja uhkus. Võrkvöö kuulus kiriku- ja pidurõivaste juurde, töö juures kanti nahkvööd või kulunud võrkvööd. (Kurrik 1937:120; EA 12:25) Kuigi võrkvöö on levinud olnud üle Eesti, paistab Saaremaa silma sellega, et vaid seal tuntakse toimset võrkvööd (*ibid*: 131). Ka ERMi kogudes on Saaremaalt vaid toimseid võid. Vööd on kas punased, hambulised või pikitriibulised, enamkasutatud värvid on punane ning leinavärvid: roheline, hele- ja tumesinine ning must (*ibid*: 131). Võrkvööd on mehed kandnud harilikult pealistrõiva peal (Manninen [1927] 2009: 321), kimpvoldiliste kuubede puhul seoti vöö voldipeadest kõrgemale (Manninen [1927] 2009: 321; ERM A291:288). Vöö mähiti kaks korda ümber keha, tuues otsad ettepoole (Astel 1998: 147; *ibid* 1937: 121; *ibid* [1927] 2009: 321), Saaremaa korrespondentide vastuste järgi seoti vöö sõlme ning otsad jäeti rippuma (ERM 1141; KV 54: 37) Saaremaalt on ka teade koos joonisega, et otsad „seoti pahemale küljele kas aassõlme või, mis algupärasem „seasõrga” üks ots (vist parempoolne) pisteti vöö alla” (EA 12), „seoti ümber kere ja otsad keerti aasa taoliselt vöö vahele” (KV 54, 520). Rippuma jäetavaid otsi ning ette või küljele seotud sõlme kinnitavad ka Manninen ([1927] 2009: 321) ja Kurrik (1937: 121). Joonisel 6 on Karja pruutpaar, mehel on kuuele seotud võrkvöö. Ajal, mil võrkvöö hakkas kaduma, on ta nagu teisedki vööd, olnud pulmavööks (Kurrik 1937: 137), konkreetseid teateid Saaremaa kohta ma ei leidnud. Kuigi Saaremaalt pärit teated võrkvööde kohta kippusid olema pinnapealsed ja põgusad, leidsin arhiivimaterjalidest (EA 48, vt lisa 4.4) ühe üsna täpse võrkvöö valmistamise kirjelduse, samuti on olemas Helmi Kurriku loodud õpetused, mille põhjal selgitada võrkvöö

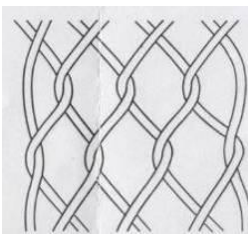
Joonis 6 Kuuele seotud võrkvöö

(Allikas: Manninen [1927] 2009: 169)

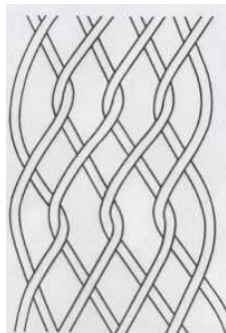
valmistamist. Kasinaks jääv Saaremaalt pärit võrkvööde kogu ei luba teha põhjanevaid üldistusi, kuid teatava ülevaate Saaremaal kantud vöödest ja nende värvigammast saab siiski. Et osata vööde kirjeldamisel pöörata tähelepanu tehnilistele detailidele, on esmalt vaja omandada võrkvöö valmistamise tehnoloogiad. Neid tutvustan järgmistes peatükkides, ning siis jätkan ERMis oleva Saaremaa võrkvöö kogu esemete kirjeldamise ning analüüsiga.

2 VÕRKVÖÖ TEHNIKATE KIRJELDUS

Võrkvööid on lihtne valmistada, kuna vaja pole erilisi töövahendeid (vaja on kahte pulka, mille vahele vöötsad kinnitada, kahte vahelikupulka, mille ümber lõnga kerides tekitada vahelik ning kudumisvardaid vaheliku fikseerimiseks, vt joonis 12 üleskäiritud võrkvöö lõime), kuid lihtsate võtetega saavutab erinevaid tulemusi. Küllap selle tõttu oligi see tehnika Eestis nõnda levinud. Tehnikaid ja nendega saavutatavaid koepindu on kolm: *labane*, *toimne* ning *diagonaalne* (vaata joonis 9, joonis 10 ja joonis11). Joonised illustreerivad lõngade ristumist koepinnas. Labases tehnikas põimitud pind on hõredam ning venivam, toimne ning diagonaalne tihedam ja vastupidavam. Koepind saadakse kahest otsast kinnitatud paralleelsete lõngade vaheliku omavahelisel põimimisel (st ei kasutata mingit abi- või koelõnga): „ilma kudeta keerdus”(ERM KV 54 KXXII, Kihelkonna).

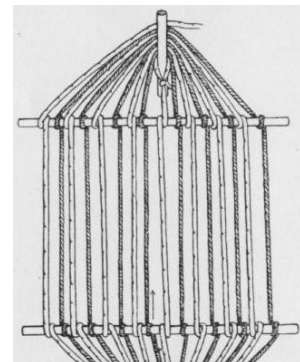
Joonis 9 Labane
võrgupind

Joonis 10 Toimne
võrgupind

Joonis 11
Diagonaalne
võrgupind

Joonis 12 Kääritud
võrkvöö lõim (Allikas:
Kurrik 1937: 123)

Lõngad kääritakse kahe vahelikupulga vahele (joonis 12). Üleskääritud võrkvöö koos vahelikku kinnitavate varrastega on näha joonisel 16 alapunktis 2.1.1 . Pulkade kaugus üksteisest määrab vöö pikkuse (Collingwood [1974]1999:58). Käärimisel keeratakse lõngad ümber vahelikupulkade nii, et tekib ülemine ja alumine vahelik nagu on näha joonisel number 12, kus ülemine vahelik on tähistatud heledana, alumine tumedana. Põimitakse rida realt, ning kuna lõngad on mõlemalt poolt kinnitatud, ristuvad lõngad mõlemas otsas korruga. Tähendab- koepind tekib mõlemas (vöö)otsas korruga suunaga keskkoha poole. Põimisel tekkiv uus vahelik lüüakse kinni vöömõõga või käega, vahelik fikseeritakse kudumisvarrastega (varras asetatakse tekkinud koepinna ette lõngade vahele, et säilitada eelmine vahelik. Koepinna tihedus võib sõltuda kasutatavate varraste numbrist- peenem varras võimaldab vahelikke üksteisele lähemale lükata). Võib-olla sellest ongi pärit võrkvööga seotud viited nagu „varrastega kujutud” (KV 54: 32 Pöide), „pulgakestega kujutud” (KV 54: 54 Pöide) või „mõõgaga” (ibid: 37 Karja). Põimimist (täpne õpetus järgmises peatükis) jätkatakse, kuni põimitavad lõngad kahes otsas tekkiva koepinna vahel on põimimiseks juba liiga lühikesed. Siis kinnitatakse keskkohat. See kinnitab kogu koepinna, mis muidu „vedruna” (inglisekeelne nimetus *sprang* ehk vedru) lahti hargneks.

Joonis 13 Labase võrkvöö pind

Pealtnäha tihedakoeline vöö paistab hariliku kangana. Pisut längus, kuni 1cm pikkused lõngad katavad tihedalt ridade kaupa kogu vöö pinda, kuid vöö laialivenitamisel muutub tihe kude hõredaks võrguks. Selgesti on näha võrgusilmad, neil puudub aga igasugune sõlm, lõngad põimuvad vabalt üksteisest läbi (joonis 14). Kummaski vööotsas (keskkohast) on lõngade read vastassuunas längus. Võrkvöödel on harilikult keerutatud narmad sõlmitud otstega. (Kurrik

Joonis 14 Labane koepind laialivenitatult

1937:121) Teine võrkvöö tunnus on see, et vööotstest arvates umbes keskel on vöö lõngadest risti läbi tõmmatud üksikud niidid või käib risti üle nagu varrastel kootud silmade rida või mitmed read (joonis ja õpetus järgmises peatükis). Siiski ei ole vöö keskkohas olevad niidid või silmade read kindel võrkvöö tunnus, on teateid, et näiteks säärepaelad on üles kääritud kahekordse pikkusega (ning hiljem keskelt pooleks lõigatud (st pole võrkvööle tüüpilist keskkohata vastava lõngade

kinnitusega) (lisa 4.4, EA 48) , sama oletuse on Kurrik teinud Lõuna-Tartumaa (Otepää, Rõngu, Sangaste) võrkvööde kohta. (1937: 135)

Võrkvöö kadus kasutuselt 19. sajandi teisel poolel, ühes sellega häabus ka järjepidevus ja oskus. Praegu on ainsaks õpetuseks H. Kurriku loodud joonised ning õpetused tema artiklis „Villased meestevööd” (ilmus ERMi aastaraamatus XI 1937, lk 120-147) ning raamatus „Eesti Rahvarõivad” (1938), viimases on kasutatud eespool nimetatud artikli jooniseid ning õpetusi. Ühe võrkvöö valmistamise kirjelduse leidsin ka ERMi arhiivist (ERM EA48: 305-309, ära toodud lisa 4.4 nr 2.). Eelpool nimetatud tööd on osaliselt ebatäpsed, ning ei võimalda tehnikat omandada. Sellest tulenevalt täiendaksin ebatäpsused ja pakuksin võrkvöö tehnikast omapoolse ülevaate.

2.1 VÕRKVÖÖ KUDUMINE

Selles peatükis annan ülevaate võrkvöö kudumiseks vajaminevatest töövahenditest ja töökäigust, tutvustan põhimõtteid ja tehnikaid, kirjeldan põhilisi töövõtteid. Peatüki ülesehitus lähtub tööprotsessi loogilisest käigust: materjalide ning töövahendite muretsemine, lõime käärimine, vöö kudumine, lõpetamine ning viimistlus.

2.1.1 Töövahendid ja materjalid

Võrkvööd on lihtne valmistada, kuna ta ei nõua erilisi töövahendeid. Võrkvöö ülesloomiseks ning põimimiseks on vaja järgnevaid asju:

- 2 pitskrugi (nimetatakse ka *narmapulka*deks (Kurrik 1937:124, 1938: 10), kinnitatakse laua vm külge, nende vahele kääratakse kogupikkuses vööldim;
- 2 ümmargust puupulka vahelikupulgaks, läbimõõt umbes 1,5-2 cm; pikkus umbes 20 cm;
- 4-8 varrast vaheliku fikseerimiseks (2 või 4 ühes ja teises otsas), vea tekkimisel võimaldavad vahelikku veani „tagasi” harutada;
- Villane lõng; kahe- või kolmekordne, olenevalt vajadusest.

Joonis 15 Töövahendid

Joonis 16 Kudumisel olev võrkvöö

Pitskruvid kinnitatakse nt lauaotstesse, nad on vajalikud vööloime pingutamiseks. Puupulkade ümber keeratakse lõng nii, et moodustub vahelik (puupulgad ei pea olema täiesti ümmargused, see ei mängi vöö valmistamisel rolli), varrastega fikseeritakse juba põimitud vahelik (võib öelda, et mida peenemad vardad, seda tihedam tuleb kude- st seda tihedamalt saab kokku lükata teineteisele järgnevad vahelikud). Lõnga värv ning jämedus oleneb soovitud vööst. Jämedamast lõngast tuleb jämedakoelisem vöö ja vastupidi.

Lõimelõngade arvust ja tugevusest oleneb töö laius, lõngakeerust võrgu tihedus. Mida keerum lõng, seda tihedam silm, mida laum lõng, seda lõdvem silm. (Kurrik 1937: 135) *Keerum* lõng tähendab tihedama keeruga lõnga, *laum* lõng lauge keeruga. Tänapäeval on lõngad enamjaolt üsna lauge keeruga, vajadusel võib voki lõngale tihedama keeru peale kedrata. Silma tihedusest (vaheliku kokkulõõmise tihedus) sõltub koetihedus- mida suurem silm, seda lõdvem kude ning vähem lõngu vajaliku laiuse saamiseks, mida tihedam silm, seda rohkem lõngu on vaja käärida.

Pitskruvide kaugus üksteisest määrab vöö pikkuse, kusjuures arvestada tuleb arvestada, et valmis töö tuleb lühem, kui kääritud lõngad. Kokkutõmbe tingivad lõngajooksude diagonaalsed või siksakis jooksud koepinnas. Kokkutõmbe suurus on varieeruv ning sõltub lõnga jämedusest, koetihedusest ning põimistehnikast, kuid kokkutõmbeks võib arvestada 15-30 protsenti vöö kogupikkusest. Kui

vöö täpne pikkus on väga oluline, tuleb materjalidega teha tööproov. (Collingwood [1974] 1999: 58)
Võrkvöö kääritakse üles kogupikkuses, kuidas seda teha, näitan järgmises peatükis.

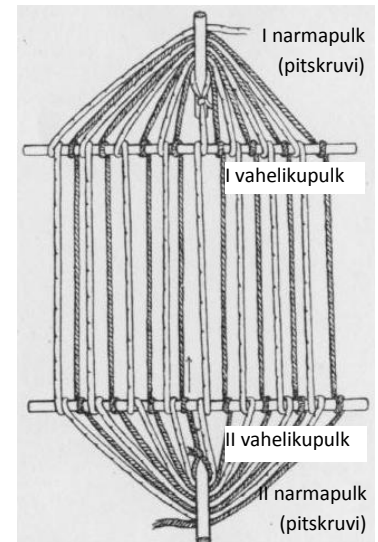
2.1.2 Võrkvöö käärimine

Vöö käärimise põhimõtted on kõigil kolmel tehnikal samad, erinevus on vaid värvitriipude ning hammaste loomisel (kirjeldus allpool). Kasutan mõisteid nagu *ülemine* ja *alumine vahelik* (vastavalt ülemised ja alumised lõngajooksud), Kurriku artikli järgi kääritava-kootava vöö otsi kinnitavad *kinnised pulgad* ehk *narmapulgad* (1937) (minu seletuses pitskruvid) ja *vahelikupulgad* (puupulgad, mille ümber lõnga keerates tekib ülemine ja alumine vahelik).

Vöö luuakse kahe kinnise pulga (konksu või muu eseme, pitskruvi) ümber, mida soovi korral asendab loomise järel tugev nõör, vööloime pingutaja. Antud juhul asendab kinniseid pulki (narmapulki) kaks lauale kinnitatud pitskruvi. Vöö käärimist alustatakse keskelt- lõng kinnitatakse pitskruvi külge ning vöö luuakse vajalikus pikkuses ümber vaheliku- ja narmapulgade (joonis17). Aasad vahelikupulkade

ning pitskruvi vahel jäävad hiljem vöönarmasteks, kaugus vaheliku- ja narmapulga vahel määrab narmaste pikkuse. Ülemise ja alumise vaheliku paremaks eristamiseks on joonisel vastavalt ülemine ja alumine lõng värvilt erinevad: hele ja tume.

Alguses on hea, kui on abiline, kes hoiab vahelikupulki käärimise ajal horisontaalses asendis. Narmapulga (pitskruvi) külge kinnitatud lõng (joonisel hele) keeratakse ümber I vahelikupulga ülevalt alla (joonis 18), II vahelikupulga ümber samamoodi (tekib *ülemine vahelik*). Tume lõng kinnitatakse samamoodi II narmapulga (pitskruvi) külge ja veetakse joone suunas ümber II ja I vahelikupulga ringis alt üles (vt joonis 19) - tekib *alumine vahelik*, lõng juhatakse ümber I narmapulga (pitskruvi). Selle järel jätkatakse loomist vaheldumisi heleda lõngaga

Joonis 17 Võrkvöö I ja II narma- ja vahelikupulga

Joonis 18 Lõnga keeramine ümber vahelikupulga ülevalt alla

Joonis 19 lõnga keeramine ümber vahelikupulga alt üles

ülevalt alla ja tumeda lõngaga alt üles täisringis ümber vahelikupulkade, kuni soovitud arv lõimi käes. Viimane lõng kinnitatakse samale pitskruvile kust alustati. Oluline on jälgida vaheliku korrektsust, et ei kääritaks kahte järjestikust lõnga ühte vahelikku, ning lõimede võimalikult ühtlast pinget.

Sarnaselt kääritakse ühevärviline vöö- vaheldumisi ülemist ja alumist vahelikulõnga katkestamata ümber pulkade vedades. Labase ja toimse vöö kirjad võivad olla kas pikitriibulised või hambulised. Kiri oleneb sellest, kuidas värvilised lõngad on üles veetud. Kui samas värvis alumiste ja ülemiste lõngade arv on sama, saame *pikitriibulise* vöö. *Hambulist kirja* saab värvide vaheldusest ridade kaupa sel teel, et teatav arv ülemisi lõngu võetakse üht värvi, alumisi aga niisama palju teist värvi. Värvide vahetusel ei katkestata lõnga, ta jääb oma korda ootama. (Kurrik 1937: 125,130). Kui vajalik arv lõimelõngu on üles kääritud, saab hakata kuduma. Enne seda võib kääritud lõngajooksud, mis ümber vahelikupulkade on, tihedamalt kokku lükata.

2.1.3 Võrkvöö kudumine: labane, diagonaalne ja toimne tehnika

Võrkvöö kudumisest kõneldes räägime tegelikult põimimisest- koepind tekib ülemise ja alumise vaheliku lõngade omavahelisel põimimisel ilma koelõngata - uus vahelik tekib lõngade ühe- või kahekaupa uude vahelikku põimimisel. Vaheliku fikseerib kudumisvarras (vt joonis 20), kummalgi

Joonis 20 Vahelikku kinnitavad vardad

pool kaks või neli, iga uue vaheliku kinnitamiseks võetakse vahelikust välja endast kõige eemal asuv varras. Lõplikult kinnitab lõnga ristumised keskkoha kinnitamine (joonis 23), seetõttu on väga tähtis kontrollida, et vahelik kaduma ei läheks – so et ülemised ja alumised lõngad ei seguneks. Tööst eemaldudes, või seda pooleli jättes tuleb lõngad (vahelikud) sidudes kinnitada (nt nõoriga siduda ümber ülemise vaheliku lõngade, siis alumise). Pikemaks katkestamiseks või transportimiseks seotakse kinni vahelik ning vöö pannakse kahekorra kokku ja keritakse ümber vahelikupulkade. Vööd kootakse ühest otsast ja iga uus põimitud vahelik lükatakse sõrmede või vöömõõga abiga ka lõimede teise otsa, nõnda valmib vöö mõlemast otsast korraga. Kududes tuleb silmas pidada, et uus vahelik põimitakse eranditult alati

ainult paremalt vasakule. Õpetustes antud käteasend ja lõngahaaramistehnikad on soovituslikud, töö käigus ja osavuse suurenedes võivad need vastavalt inimese oskustele ja eelistustele muutuda.

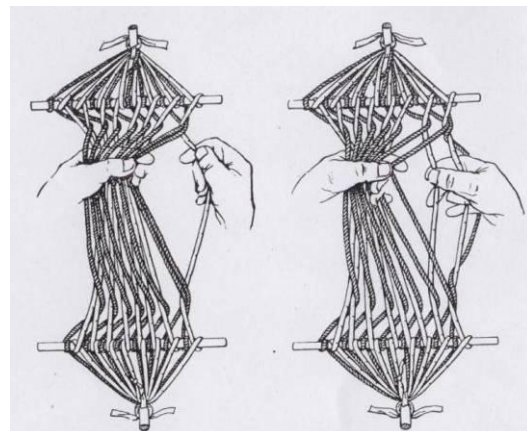
- **Labane tehnika:**

labases pinnas põimuvad lõngad üle ühe, tekib lihtne sõlmedeta võrk (joonis 9, joonis 14). Labaselt põimitud võrkvöö koosneb kahest põimimise reast: paaris rida, paaritu rida ja nende kordamisest.

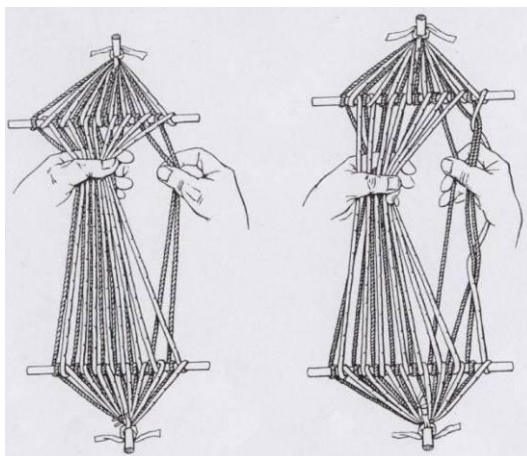
Vasaku käega haaratakse ülemise vaheliku lõngad (joonis 21). Neid võib tõmmata pisut vasakule, et alumist vahelikku paremini näha.

Paaritu rida: parema käe esimese sõrme ja põidlagaga tõstetakse alumise vaheliku üks lõng alt üles, vasakult käelt libiseb maha äärmine lõng (vt joonis 21). Parema käe keskmine sõrm aitab mahalibisenud lõnga paigal hoida; parema käe esimene sõrm tõstab vasakpoolsest alumisest vahelikust üles järgmise lõnga, paremast käest libiseb alla äärmine lõng. Lõngad põimitakse samamoodi rea lõpuni, lõpus läheb alla üks lõng, vahelik lukatakse kinni ja fikseeritakse uue vardaga. Järgmist rida (paaritu) alustatakse ja lõpetatakse taas kahe lõngaga.

Paaris rida: parema käe esimese sõrme ja põidlagaga tõstetakse alumise vaheliku kaks esimest lõnga alt üles, vasaku käe sõrmelt lastakse maha libiseda üks äärmine lõng ja (joonis 22). Parema käe keskmine sõrm aitab mahalibisenud lõnga paigal hoida (st lõng läheb töö paremale poole tekkivasse uude alumisse vahelikku); parema käe esimene sõrm tõstab vasakpoolsest alumisest vahelikust üles järgmise lõnga, paremast käest libiseb alla teine ülemine lõng. Nõnda jätkatakse lõng lõnga järele rea lõpuni. Paaritute ridade lõpus tõstetakse alla samuti kaks lõnga (st real, millel tõstsi alguses

Joonis 21 Labase paaritu rea algus (Allikas: Kurrik 1937: 124)

Joonis 22 Labase paaris rea algus (Allikas: Kurrik 1937: 125)

üles kaks lõnga, tõstame lõpus alla kaks) Samal ajal moodustub vahelik ka vöö teise otsa. Vahelikud lüüakse kinni (kas käe või vöömõõgaga), vaheliku ette asetatakse varras, mis selle fikseerib.

- **Toimne tehnika:**

Toimse võrgu tunnuseks on lõngade ristlemine üle kahe lõngajooksu. Käte algne asend vaheliku hoidmisel ja põimise võtted on samad mis labasel tehnikal (vaata õpetus ja joonis 21 labase tehnika punktis). Koepinnas ristlevate lõngade vahele jääb veel üks puudutamata lõng (näha joonisel 10), mille tekitab see, et *iga uut vahelikku alustab kaks lõnga alt üles, üks ülevalt alla*. Toimne võrk on tihedam ega veni nii kergesti kui labane.

- **Diagonaalne tehnika:**

Käte algne asend vaheliku hoidmisel ja põimise võtted on samad, mis toimsel vöö, kuid kordamööda (üle rea) kootakse kahte erinevat rida: nn parempidist (paaritud)rida ja pahempidist (paaris)rida (vaata lõngade ristumisviisi joonisel 11).

Paaris rida alustatakse nagu toimselgi kahe äärmise vaheliku alumise lõnga tõstmisega alt üles ja ühe lõnga ülevalt alla libistamisega (vt joonis 22); nõnda toimitakse rea lõpuni, kus jällegi alla läheb kaks viimast lõnga korraga. Lõngade suund on längus paremalt vasakule, põimist nimetatakse *parempidiseks*. Edasiste paaris ridade alustamist on tähtis, et eelmise rea (st paaritu rea) äärmine parempoolne lõng oleks ikka serval (et lõimed poleks kohti vahetanud), vastasel korral ei teki ristlevat diagonaalset jooksu.

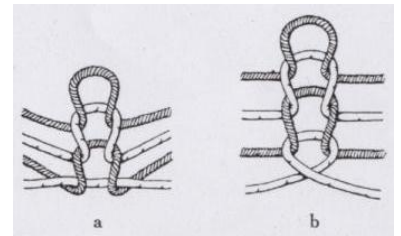
Paaritu rea alguses tõstetakse *ülemise vaheliku* paremalt II lõng ümber I lõnga (II lõng teeb tiiru ümber I ja jõuab omale kohale tagasi). II lõngast kinni hoides ja I alla lahti lastes tekib nende vahele vahelik, millest läheb alla järgmine ülemine äärmine lõng, I lõng tuuakse tagasi ülemisse vahelikku ning jätkatakse tavalist põimist (kokkuvõtvalt: II ülemine lõng ümber I, III ülemine lõng II ja I vahelt läbi alla; IV ülemine lõng alla, alumise vaheliku I üles).

Kuna Kurriku artiklis (1937: 137) ja raamatus (1938: 13) äratoodud joonised on valed - ta alustab ikkagi alumise vaheliku lõngadega, *õige on alustada ülemiste vaheliku lõngadega* – siis ei hakka ma seda vale mälupildi kinnistamise ja segaduse vältimiseks siinkohal ära tooma. Ülemiste lõngadega alustamine on *pahempidise rea* tekkimise eelduseks. Rea lõpus jääb kätte kolm äärmist lõnga: neist

viimane (kõige vasakpoolsem) läheb üle kahe paremale poole alumisse vahelikku, järgmine lõng tõstetakse ülemisse, viimane lõng jääb alumisse vahelikku. Selle rea lõngade suund on längus vasakult paremale, põimist nimetatakse *pahempidiseks*. Kahe töövõtte kordamisel (pahempidine rida, parempidine rida pahempidine jne), tekibki diagonaalselt moodustuv muster.

- **Keskkohta kinnitamine, narmad ning viimistlus**

Kui põimitud on juba nii palju, et koepind hakkab keskel kokku saama ning näpud enam vahelikku ei mahu (viimased read võib põimida näiteks heegelnõela või varda abil), siis on aeg vahelikkude lõplikuks kinnitamiseks. Keskkoht kinnitatakse üleskääritud vöö!

Joonis 23 Aasaline kinnitamine vöö keskkohal (Allikas: Kurrik 1937: 127)

(Vöö võetakse pitskruvide vahelt maha alles pärast keskkoha kinnitamist), seda on lihtsam teha, kui lõdvendada veidi pinget üleskääritud vöös (nihutades pitskruvisid üksteisele pisut lähemale).

See lõdvendab lõimi ning lihtsustab nende käsitlemist. Keskkohta võib kinnitada kolmel eri viisil (Kurrik 1937: 127): vaheliku võib kinnitada tõmmates kolmest, viiest, seitsmest.. (paaritust arvust) vahelikust läbi tugev niit või lõng, ning sõlmitakse selle otsad vöö ääre külge (vt lisa 7.1, 6. ja 8. vöö); aasalise kinnitusega (vt lisa 7.1, 2., 3., 9. ja 10. vöö): kõige äärmisest lõimest moodustatakse heegelnõelaga aas kas tõstest alumise lõnga üle ülemise (joonis 23 a) või moodustatakse aas (joonis 23 b), millest tõmmatakse läbi iga järgmine või teine lõng. Sellel moodusel on mitmeid variatsioone – võib põimida jättes alumise vaheliku lõngad puutumata ning rea lõpus keerata vöö ümber ning põimida need samal viisil eraldi, nii et aasaline rida (joonis 24) jääb mõlemale poole vööd. Neid silmi on kõige mugavam kududa heegelnõelaga, aga Kurriku õpetuse järgi võib seda teha ka „sõrmede või kahe sukavardaga” (1937: 128). Samas artiklis on ära toodud ka kolmas Eesti vöödel esinenud kinnitusviis, mida „võiks lugeda ainult ajutiseks, kui ta ei esineks rohkem kui üks kord.” Sellel juhul võetakse vöö üks ots ja tõmmatakse vahelikust läbi nii, et ta keskelt ei hargneks. See viis jätab lõpetamata mulje (Kurrik 1937: 128). Oma uurimistöös ma selliselt lõpetatud vööga kokku ei puutunud, kuid soovitan siiski kahte esimest lõpetamise varianti nende esteetilise mulje ning korrektsuse pärast.

Joonis 24 Keskkohta aasaline kinnitamine

puutumata ning rea lõpus keerata vöö ümber ning põimida need samal viisil eraldi, nii et aasaline rida (joonis 24) jääb mõlemale poole vööd. Neid silmi on kõige mugavam kududa heegelnõelaga, aga Kurriku õpetuse järgi võib seda teha ka „sõrmede või kahe sukavardaga” (1937: 128). Samas artiklis on ära toodud ka kolmas Eesti vöödel esinenud kinnitusviis, mida „võiks lugeda ainult ajutiseks, kui ta ei esineks rohkem kui üks kord.” Sellel juhul võetakse vöö üks ots ja tõmmatakse vahelikust läbi nii, et ta keskelt ei hargneks. See viis jätab lõpetamata mulje (Kurrik 1937: 128). Oma uurimistöös ma selliselt lõpetatud vööga kokku ei puutunud, kuid soovitan siiski kahte esimest lõpetamise varianti nende esteetilise mulje ning korrektsuse pärast.

Kui keskpaik on kinnitatud, tõmmatakse lõimeotstest nõõrid ja vahelikupulgad välja, aasad lõigatakse keskest katki ja need kudumata lõimed ongi võonarmad. Narmad keeratakse tavaliselt ülemise ja alumise vaheliku kahest vastavast lõngast tavalise keerutatud paela kombel kõvasti kokku (joonis 25) ja sõlmitakse otsad kinni, et need lahti ei jookseks. Enne narmaste keerutamist võiks ülemised ja alumised lõngad omavahel tavalisse sõlme siduda, et vältida töö hargnemist narmakeerutamise ajal. Kui on peenemad lõngad, võib keerdu ajada rohkem lõngu (nt kolm ülemisest ja kolm alumisest vahelikust).

Joonis 25 Keerutatud narmad

Vöö viimistletakse läbi niiske riide (marli vms) aurutades ning jäetakse sirgelt siledale pinnale kuivama ning jahtuma. Nüüd, kui oleme tutvunud võrkvöö ajaloo, meil on ülevaade selle tehnika võimalustest ja eripäradest, võime asuda ERMi Saaremaa võrkvöö kogu uurimise ja analüüsimise juurde.

3 SAAREMAA VÕRKVÖÖD ERM-i KOGUS

Valisin võrkvöö-alaste teadmiste ning tehniliste oskuste kinnistamiseks läbi kirjelduse ja analüüsi Saaremaa võrkvööd, kuna on teada, et Saaremaal oli võrkvöö levinud ning ta esines seal märksa värviküllasemalt kui mujal. Eeldasin, et saan põneva ja varieeruva ülevaate võrkvöö tehnika võimalustest ning Saaremaal levinud vöödest.

Lugesin ERMis Saaremaa kihelkondadest Jaani, Karja, Kärla, Põide, Mustjala, Valjala, Püha, Kihelkonna, Kaarma, Kuressaare, Anseküla ja Jämaja (kaart Lisa 1) pärit pearaamatus olevaid legende (lisa 2; 3) ning korrespondentide vastuseid arhiivis (lisa 4) ning vaatasin muuseumis olemasolevaid Saaremaalt pärit võrkvööid (fotod lisa 2 ning plaadil lisa 5).

Saaremaa võrkvööde kogu ERMis koosneb 18 vöökirjest (vt lisa 2; 3): toimseid 13, üks kudumisel olev võrkvöö (*võrkvöö kudumisabinõudega*), mida ma uurida ei saanud, kuna ese oli püsinäitusel, üks *varrastel kootud* (siiski võrkvöö) ning üks *kootud vöö*. Samuti selgus, et hoidlas olemas on neist vaid 11, ning kõik toimsed. Seda on vähem, kui lootsin. ERMi koguhoidja A. Raudsepa sõnul on

võimalus, et mõni võrkvöö on endiselt ekslikult mõne muu nimetuse alla liigitatud, juba üsna olematu, küll aga oli õige H. Kurriku väide, et meestevööde kirjeldused arhiivis on üsna pealiskaudsed (1937: 137). See on põhjendatav kasutuselt kadunud ning nõnda ununud tehnikaga, millest meeles veel vaid üksikud momendid, nagu näiteks lõnga põimimine, pulk või sõrmed (*ibid*: 121-123).

3.1 ERMi kogus olevate vööde kirjeldus ja analüüs

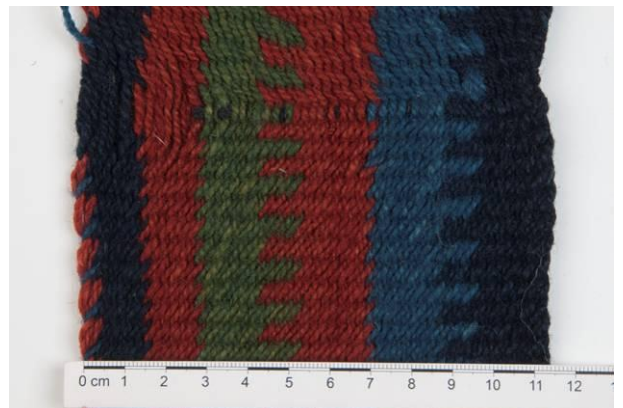
Uurisin ERMis olevat Saaremaa võrkvööde kogu, eesmärgiga omandatud tehniliste teadmiste ning oskuste põhjal saada ülevaade Saaremaal kasutusel olnud võrkvöödest, nende tehnikatest ning pärimusest. Selgus, et kogutud materjal on segadus, lisaks tehnika mittetundmisest tekkinud vääritimõistmistele on kaduma läinud ka kogutud materjali esemeid. See tähendab, et võrkvööd oli muuseumis esemetena alles vähem kui kirjeid.

Vaatasin läbi Saaremaalt pärit esemete (vööde) kartoteegi, nii võrkvöödena määratud kui varrastel kootud ning põimitud, et välistada valestimääratud esemete tööst väljajäämist. Sain kokku 18 arhiivikirjet, millest 11 juurde oli muuseumis olemas ka ese (vaata lisa 2, puudu on püsinäitusel oleva vöö foto), ülejäänutest on alles vaid legendid muuseumi raamatus (lisa 3).

Minu ERMi kogus olevate Saaremaa võrkvööde analüüsi ja kirjelduse aluseks on võrkvööde üldkogum aastal 2010 suurusega 10 eksemplari, toetavaks materjaliks on kirjeldused legendides. Olemasolevaid vööd kirjeldan nii läbi kvantitatiivsete kui kvalitatiivsete omaduste, milleks mõõtsin vööde üldpikkused-laiused,

Joonis 7 Keskjoone suhtes sümmeetriline pikitriibuline võrkvöö (Allikas: ERM 16652 Kaarma)

Joonis 8 Ebasümmeetrilise triibustikuga hammastega võrkvöö (Allikas: ERM 16986 Karja) 20

triipude laiused, sümmeetria keskjoone (triibu) suhtes, lugesin üle kääritud lõngade arvud, lõnga jämeduse (kas ühe-, kahe- või kolmekordne lõng) ning kirjeldasin vöö üldseisukorda, keskkoha kinnitust ning narmaste sõlmimise viisi. Võid saab lisaks pikkusele ning laiusele kirjeldada triibustiku ja hammaste järgi triibustikus, sümmeetria järgi keskjoone suhtes ja värvigamma järgi (vt joonised 7 ja 8: joonisel 8 pikitriibuline kesktriibu suhtes sümmeetriline tumedates toonides vöö, joonisel 8 pikitriibuline hammastega ebasümmeetriline heledamas värvigammas vöö). Uuritud ja kirjeldatud vööde fotod koos detailifoto ning legendiga on ära toodud lisa 2, originaalsuuruses fotod on CD-1 (lisa 5). Kirjelduste loetelus on säilitatud lisa 2 olev vööde järjestikuline nummerdus, et lihtsustada fotode vaatamist.

1. 12256 Meeste (v)öö Mustjala/Mustjala

Ühevärviline vöö on tõenäoliselt olnud madarapunane, ese on tugevasti pleekinud. Kulunud, kohati katki. Kootud kahekordsest lõngast, üsna hõredalt, keskkohat kinnituse juurest suurte aasadega koepinnas. Vöö pinnal on hõredamaid ridu. Vöö keskmine laius 14-16 cm (kääritud 124 lõnga), pikkus 243 cm. Otsas umbes 10 cm keerutatud narmad.

2. 12347 Meeste öö (vöö) Mustjala/Mustjala

Ühevärviline (madara)punane vöö, ese on pleekinud ja üsna vanunud. Kootud kahekordsest lõngast, koepind tihe. Vöö laius 12-15 cm (kääritud 140 lõnga), pikkus 185 cm. Narmad 10 cm, keerutatud.

3. 16605 Meestevöö Kaarma/Kaarma

Pikitriibuline kesktriibu suhtes sümmeetriline vöö, kootud väga tihedalt peenikestest kahekordsetest lõngadest. Heas korras. Vöö laius umbes 10 cm (kokku kääritud 148 lõnga), pikkus 273 cm. Narmad 5cm, keerutatud. Triibulaiused (cm) ja lõngajooksud (lj): punane 0,2 cm (2lj); must 0,6cm (5lj); helepruun 0,4cm (4 lj); punane 0,6cm (5 lj); roheline 0,7cm (5 lj); tumepruun 0,6 cm (5 lj); punane 1cm (7 lj); must 1cm (8 lj); ...

4. A395:122 Vöö, meeste Kaarma/Kaarma

Hammastega pikitriibuline, kesktriibu suhtes sümmeetriline vöö. Üsna jämedatest kahekordsetest lõngadest tiheda ja ühtlase koepinnaga. Keskelt musta niidiga kokku õmmeldud. Vöö on kulunud ja katkine, villase lõngaga parandatud. Vöö laius 11- 12 cm, pikkus 212 cm. Triibulaiused (cm) ja lõngajooksud (lj): punakaspruun 0,2cm (2 lj); punane 0,4cm (3 lj); tumesinine 0,8 cm (7 lj); sinine 0,7cm (5 lj); hamba kõrgus: 0,3cm (2 lj); punakaspruun 1cm (6 lj); punane 0,8cm (5 lj); hamba kõrgus: 0,3cm (2 lj); samblaroheline 1,5cm (9 lj)

5. A509:1827 Vöö, meeste (toimne võrkvöö) ?/Kaarma

Pikitriibuline, ebasümmeetriline. Üsna jämedatest lõngadest, teistega võrreldes kitsam vöö. Keskelt kinnitusjoonelt hargnenud. Vöö laius 7-9 cm (kokku kääritud 196 lõnga), pikkus 264cm. Narmad 5cm, keerutatud. Triibulaiused ja lõngajooksud: punane 3cm (6lj); tumesinine 6cm (12 lj); sinine 6cm (12 lj); punane 8cm (16 lj); pruunikaspunane (jämedam lõng!) 8cm (16 lj); roheline 7cm (13 lj); tumesinine 7cm (13 lj); roheline 5cm (10 lj).

6. 16986 Meestevöö ?/Karja

Pikitriibuline, hammastega ebasümmeetriline vöö. Tumesinisesse serva sinise lõngaga kinnitatud punane laisalõng kolmekorra võetud lõngast. Vöö veidi kulunud. Vöö laius 9- 11cm (kääritud 104 lõnga), pikkus 292 cm. Triibu laiused ja lõngajooksud: tumesinine 1,5cm (6 lj); punane 1cm (6 lj); samblaroheline 1,5cm (7 lj); hambad: 0,5 cm (4 lj); tumesinine 1,5cm (8lj); punane 1,5cm (8lj); sinine 1,5cm (8lj); hambad: 0,5cm (4 lj); tumesinine 1,5cm (9 lj).

7. 11302 Meeste vöö Püha/Püha

Pikitriibuline, kesktriibu suhtes sümmeetriline kitsas vöö. Tumedatoonilisem. Tihedakoeline, peenikesest kahekordsest lõngast. Keskkoha kinnitus hargnenud. Keerutatud narmad 10cm. Vöö laius 12- 14cm (kokku kääritud 156 lõnga), pikkus 276 cm. Triibulaiused ja lõngajooksud: tumesinine 1,5cm (10 lj); hallikassinine 2 lj; sinine 1,5cm (10 lj); punane 2cm (12 lj); roheline 2cm (10 lj);...

8. 16652 Meestevöö Kaarma/?

Pikitriibuline kesktriibu suhtes sümmeetriline vöö. Tumedates (leina)toonides. Tihedalt kahekordsest lõngast põimitud. Vöö teine pool (keskkoha kinnituse suhtes) märksa lõdvem. Vöö on kulunud või pleekinud, kuid värvid on erksad. Keskkohat kinnitatud läbi kolme vaheliku aetud kahekordse lõngaga. Vöö laius 12- 13cm (kokku kääritud 140 lõnga), pikkus 247 cm. Narmad kahekaupa sõlmitud, umbes 10cm. Triibulaiused ja lõngajooksud: tumesinine 0,3cm (3 lj); mustjaspruun 1,5cm (8 lj); sinine 1cm (7 lj); tumesinine 2cm (11 lj); tume samblaroheline 2cm (12 lj); ...

9. 16688 Meestevöö ?/Kaarma

Pikitriibuline, kesktriibu suhtes sümmeetriline kitsas vöö. Tumedates toonides. Kahekordsest peenikesest lõngast väga tihedalt kootud. Vöö on veidi kulunud, parandatud musta niidiga (tõenäoliselt muuseumitöötajate poolt). Keskkohat kinnitatud silmamise teel. Vöö laius 7-8 cm (kokku kääritud 100 lõnga), pikkus 234 cm. Sõlmitud narmad umbes 5cm. Triibulaiused ja lõngajooksud: tumesinine 12 lj; sinine 9 lj; roheline 10 lj; ...

10. A290:1062 Vörkvöö, meeste ?/Kaarma

Pikitriibuline kesktriibu suhtes sümmeetriline vöö. Tumedates (leina)toonides. Kahekordsest villasest lõngast üsna lõdvalt kootud. Vöö on katkine. Keskkohat silmatud (vt viide eelmises kirjelduses). Vöö laius 12-13 cm (kokku kääritud 132 lõnga), pikkus 310cm. Keerutatud narmad 5cm. Triibulaiused ja lõngajooksud: tumesinine 0,8cm (5 lj); roheline 1,2cm (6 lj); tumesinine 1cm (6 lj); sinine 1,3cm (7 lj); tumesinine 1,2 cm (6 lj); roheline 1,4 cm (7 lj);...

Kogus olnud ning mulle väljatoodud 10st vööst on kõik kootud toimeses tehnikas. Enamus vööid (9) on *pikitriibulised*, neist kaks *hambulise* triibustikuga. Viis neist on *keskkoha suhtes sümmeetrilised* (näide eelpool joonisel number 2). Eriliselt paistavad aga välja kaks *ebasümmeetrilist* vööd, millest üks on välja toodud joonisel 3. Neli vööd on tumedavärvilised (roheline, hele- ja tumesinine ning must)- Kurriku järgi leinavärvid (1937: 131), kolm pikitriibulist võib värvigamma järgi liigitada punasteks. Kaks vööd on ühevärvilised (punased). Pole alust arvata, et vööde kudumisel kasutatud nn leinavärvid viitaksid vöö kasutamiskeskkonnale või tähendusele, arhiivis pole selle kohta teateid. Samuti on Astel maininud Saaremaal domineerivaid musti ja siniseid toone meeste kirivöödes (1998: 101), nõnda võib ehk ka vörkvöö leinatoonid lugeda lihtsalt levinud toonideks

meestevöödel. Kogus olnud vöödest lühim on 185 cm (ERM 12347 Kaarma), pikim 310 cm (ERM A290:1062 Kaarma) pikk. Kõige kitsama vöö laiuseks on 10 cm (ERM 16605 Kaarma), kõige laiema 14- 16 cm (ERM 12256 Kaarma). Narmaste pikkuseks kas 5 või 10 cm ja nad on keerutatud. Mõõtmise käigus selgus ka see, et vöö pikkused keskkohast otste poole mõõdetuna on erinevad, vahel on erinev ka koetihedus ning laius, see kinnitas kogemust, et vöö põimimisel jääb selja taha jääv pool lõdvem. Tähendab, kudumisel peab olema tähelepanelik, et mõlemaid vahelikke lükatakse kinni ühtlase tihedusega. Samuti võib erinevat tihedust seletada sellega, et vöö teises otsas võib vahelikku kinni lükkamas olla teine inimene. Mitmel vööl oli keskkohast hargnenud, sellest võib järeldada, et üks eelpool alapunktis 2.1.3 äratoodud keskkoha kinnitusviisidest pole püsiv ja kipub hargnema, kahjuks pole võimalik kindlaks teha milline nimelt. Kõik kogus olnud vööd on kootud toimses tehnikas.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks oli anda ülevaade kasutuselt kadunud tehnikast ja selles tehnikas tehtud vööst – võrkvööst, ning koostada olemasolevate, kuid praktikas puudulike juhendite põhjal uus ja parem metoodiline õppematerjal. Kavatsesin seda teha, põhinedes Eesti Rahva Muuseumis (edaspidi ERM) asuvale Saaremaa võrkvööde kogule ja arhiivimaterjalidele. Koguga tutvudes selgus, et see on märksa väiksem kui arvasin. Seetõttu ei saa selle töö põhjal teha põhjanevaid järeldusi Saaremaal levinud võrkvööde eripära kohta ega täit ülevaadet võrkvöö tehnika võimalustest. Küll aga saab kogu kirjeldamise läbi kinnistada omandatud üldised tehnilised oskused ja teadmised võrkvööst. Töö annab ka referatiivse ülevaate võrkvöö ajaloost, teadmised ja oskused selle kadunud ning unustatud tehnika teadvustamiseks ja äratundmiseks ning võrkvöö valmistamiseks. Peale tehnika tutvustamist kirjeldan ja analüüsin ERMi Saaremaa võrkvöö kogu.

Võrkvöö valmistamise tehnikast puudub hea ja ülevaatlik õppematerjal, tehnika on vähe tuntud ja levinud. Olemasolevad õppematerjalid ei aita oskusi ja teadmisi omandada. Ka käesoleva töö maht annab vaid ülevaate tehnilistest võtetest. Detailse töökäigu, juhendite ning muustriloomise võimaluste kirjapanemine võiks olla lõputöö eesmärk. Edasiseks tööks on mitu võimalust- vaja oleks põhjalikku, detailset metoodilist materjali, mis oleks samm-sammult abiks alates näiteks muuseumis vajalikku vööd vaadates ning uurides, kuni selle põhjal (koopia)vöö tegemiseni. Samuti võiks koostada üle-eestilise võrkvöö levikut ja paikkondliku eripära tutvustava töö, liites selle metoodilise materjaliga. Käesoleva töö kirjutamisel jäid õhku küsimused, millele läbivaadatud materjal vastuseid ei andnud – näiteks miks see tehnika ja vööd kasutuselt kadusid ja uute vastu välja vahetati jne. Ka saaks välismaa materjalidele toetudes luua juhendeid selle tehnika võimaluste suuremaks kasutamiseks – teha eri-ilmelisi (pitsilisi) või keerulisema struktuuriga koepindu ning esemeid.

KASUTATUD LÜHENDID

ERM- Eesti Rahva Muuseum

EA- Eesti Rahva Muuseumi Arhiiv

KV- korrespondentide vastuste arhiiv Eesti Rahva Muuseumis

KASUTATUD KIRJANDUS

Astel E. 1998 *Eesti vööd* Tartu kirjastus Ilmamaa

Collingwood P. [1974] 1999 *The Techniques of Sprang. Plaiting on Stretched Threads* Design Books

EA 12 1926 Eesti Rahva Muuseumi arhiiv lk 453

EA 48 1948 Eesti Rahva Muuseumi arhiiv lk 305-309

EA 50 1949-1950 Eesti Rahva Muuseumi arhiiv lk 37-39

EA 54 1940 Eesti Rahva Muuseumi arhiiv lk 520

Kurrik H. 1937 *Villased meestevööd* – Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat XI lk 120- 147

Kurrik H. 1938 *Eesti rahvarõivad* Tartu, K. Mattieseni trükikoda

KV 54 1940 Eesti Rahva Muuseumi arhiiv lk 25

Latvian National Costumes vol I 1995 Latvijas Vestures Muzeis

Manninen I. [1927] 2009 *Eesti rahvariiete ajalugu* Tartu trükikoda Printon

Suomen verkkovöistä 1938 - Suomen Museo XLV Suomen Muinaismuistoyhdistus lk 77-85

VARIA II Eesti Rahva Muuseumi arhiiv lk 520

LISAD

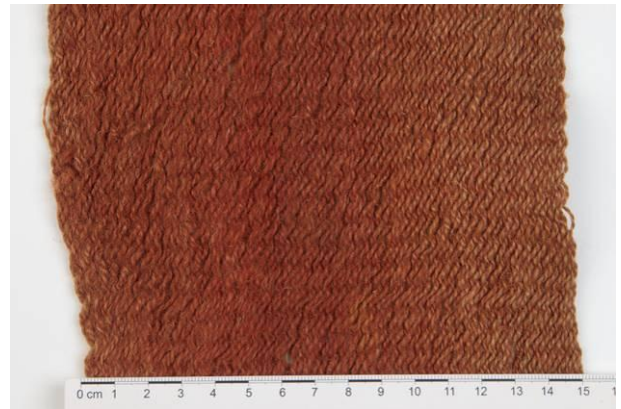
Lisa 1 Saaremaa kihelkondade kaart (Allikas: Astel 1998)

Lisa 2 Vörkvööd ERM-i fondis

1) 12256 Meeste (v)öö Mustjala/Mustjala

- 1) kinkija või müüja nimi: Helene Pöder Mustjala kihelk. Kau talu
- 2) asja vanus omandamisel: 60 a
- 3) kohal saadud teated: NB! Päevaraamatus on kinkija Ingel Pöder
- 4) asjade kirjeldus: –
- 5) asjade arv: 5
- 6) ostu hind: Kingitus

2) 12347 Meeste öö (vöö) Mustjala/Mustjala

- 1) Henrik Vara Mustjala kihelk Paatsa küla Lauri koht
- 2) 65
- 3) –
- 4) –
- 5) 2
- 6) -.60

3) 16605 Meestevöö Kaarma/Kaarma

- 1) Anna Tänav Kaarma kihelk Silbi k Hänni vabadikupere –tegija nimi: Liisu Priske, kinkija ema
- 2) 40-50
- 3) –
- 4) Ülikõvaste võrgeliselt koetud, peenelt musta punase rohelise vöödiline
- 5) 1
- 6) 1

4) A395:122 Vöö, meeste Kaarma/Kaarma

Vöö, meeste oma, pikkus: 234cm, narmaste pikkus: 5cm, vöö laius: 12cm. Vöö keskelt kokku õmmeldud. Vöö läbivillane, punasest, mustast, sinisest, pruunist ja rohelisest lõngast. Andmed vt eelmist. ERM k/r 622:172

Tehtud Kaarma khk., saadud samast. ERM-ile kinkinud dr O. Kallas, kes 30 a eest nad ostnud.

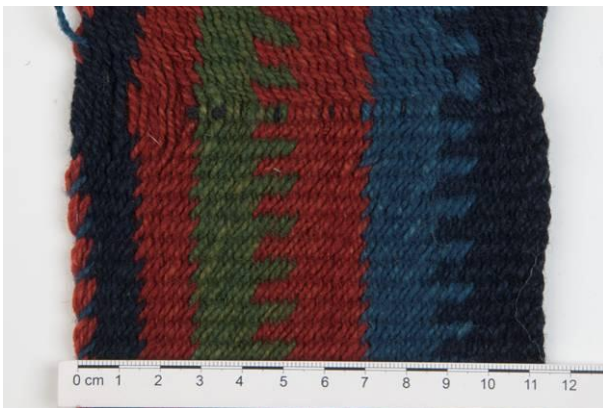
5) A509:1827 Vöö, meeste (toimne võrkvöö) ?/Kaarma

Vöö, meeste. Toimselt põimitud võrkvöö, tumeroheliste, tumesiniste, pruunikaspunaste, tumepunaste ja potisiiniste villaste lõngadega. Vöö on pikitriibuline. Laius 8cm, pikkus 280 cm, sellest mõlemas otsas 5 cm pikkused lahtised narmad. Vöö tublisti kulunud. Lähemad andmed puuduvad. Vööle etikett „10 Kaarma”. Verif Imv akt 5/902 Fk -48

6) 16986 Meestevöö ?/Karja

- 1) Jaan Mehik Koikla k Uuetalu p
- 2) 100
- 3) –
- 4) Tihedalt jämedast lõngast koetud võrgeline vöö. Värvid kodused (sinine, punane, roheline).
Suurte vajutismärkidega, lihtne narmas
- 5) 1
- 6) 1

7) 11302 Meeste vöö Püha/Püha

- 1) Jegor Kundrats Püha kihelkond, Väike-Rootsi k., Timmermanni t
- 2) 80
- 3) meeste vöö käies meeste musta vammuse ümber
- 4) keskelt üles harunenud
- 5) 1
- 6) 15 kop

8) 16652 Meestevöö Kaarma/?

- 1) Tatjana Sooäär Kune k Peetri talu
- 2) –
- 3) Veelgi kiutkuubede ja vööde kudumisel tarvitav
- 4) Väike, hambulise äärega, ilma otsata
- 5) 1
- 6) 1
- 7) Märkused: ülv. A 273

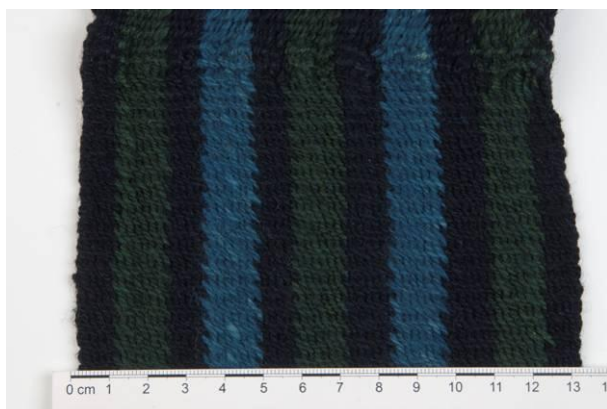
9) 16688 Meestevöö ?/Kaarma

- 1) Jüri Koppel Uduvere k Kõbuse t
- 2) 40-50
- 3) Annetaja vanaema umbes 40 aasta eest valmistanud. Kanti kaks korda ümbe keha mähitult kasuka pääl. Alguses ainult kirikus, kui aga vananes, ka töö juures.
- 4) Sinise, mustjassinise ja tumerohelise jooneline. Kaunis tihedalt kootud võrgeline vöö
- 5) 1
- 6) 1

10) A290:1062 Võrkvöö, meeste ?/Kaarma

Võrkvöö, meeste, 12x310 cm, läbivillane, musta-rohelise-sinise triibuline; otsanarmad hulgas peeneis palmikuis. Paiguti katkine. Varrastega koetud. Kaarma kihelkonna meela külast, 78. A vanuselt Leena Kaasikult omandatud 1909 a. G nr 6064. Ülv a 51

Lisa 3 Võrkvöö legendid (ilma esemeta)

1) A290:1053 Meeste võrkvöö („meeste vöö“) ?/Mustjala

Meeste võrkvöö („meeste vöö“), 8x 240 cm, tumepunane, läbivillane, varrastega koetud, kirjamata. Otsanarmad hulgas lahtiseis palmikuis. Mustjala khk, Võhma küla, Merrise pere. G. Nr 3020. Ülv a 51

2) A291:288 Võrkvöö („isaste vöö“) ?/Jaani või Pöide

Võrkvöö („isaste vöö“), meeste, kujutud villasest lõngast, 21x 250cm. Sinise-rohelise-kollase triibuline, otsades hulk palmikuisse punutud narmaid. Väga katkine. Pöide või Jaani khk 1895.a Hind ostmisel 20 kop. see vöö tuli „voltidega kuue” (vt. eelmine nr) peale siduda, kõrgemale voldi päid. Õp. E.S nr 434. Ülv a 106

3) A509:1779 Vöökatkend, meeste (toimne võrkvöö) Pärnu/Kaarma

Vöö katkend, meeste. Toimselt põimitud võrk- tumesiniste, helesiniste, pruunikaspunaste, keskmiste punaste ja roheliste villaste lõngadega, pikitriibuline. Vöö laius 15 cm, pikkus 120 cm, sellest ühes otsas 4,5 cm pikkused narmaid, kahekaupa kokku keeratud, otsast kinni sõlmatud. Teine ots ära lõigatud. vöö katkine. Valmistanud Juuli Kuustmann Pärnu. Saadud 1920 aastal Mihkel Kuustmannilt, Kaarma khk Loona v/Vana-Einla v/ Kaubi külast. Vanus omandamisel 40 a. verif MPT k/r 1506:5 v.v akt nr 39 jrk 3380 Fk 1-57

4) A459:48 Võrkvöö, kudumisel olev Mustjala/Mustjala

Võrkvöö, kudumisel olev; 5,5 cm pikkune valminud osa ühes ümber puupulkade keerutatud valge ja roheline kudumislõngaga. Lõng villane. Saadud 14 IV 38 kingitusena Ingel Vikkenilt Mustjala khk Võhma k Aidu t. tehtud samas. ERM k/r 632:10

5) 11441 Meeste vöö ?/Valdjala

- 1) Marie Piip Valdjala kih Ure k Ure t

- 2) –
- 3) Muistsed meeste vööd olnud umbes 1 ½ jalga laiad ja 2 sülda pikad, 3 naela villu läinud nende peale, vööl olnud sõrmelaiused kiud, 12 värvi, vöö oli 2 korda ümber keha, sõlm ees; vöö otsad pisteti kummagi puusa kohal vöö vahele, sealt ripnesid kuni põlvini, otsas olid narmad.
- 4) –
- 5) 1
- 6) -.30

6) 12219 „öö“ (vöö) Mustjala/Mustjala

- 1) Leen Rammos Mustjala kih Selguse k Adri pere
- 2) 20 a
- 3) Tegijale anti töö eest nael villu
- 4) –
- 5) 1
- 6) kingitus

Lisa 4 Arhiivikirjed

1) EA 12 1926

H. Jänes, Kihelkonna 1926

Üü (vöö) lk 25 (453)

„... ka pulkadega kooti, nimelt lihtsamad vööd, ruudulised, laikudega (ka suka paelad). Esines ka kiute s o jooniklasi (10 lõnga punast, 10 rohelist, 10 sinist, 10 musta)

5. vööd kandsid mehed. Tõendatakse, et ka naised vanasti vööd kandnud. Isaste vööd olnud laiemad. Nad sidusid vööga vammuseid. Ka kasuka ümber kirikus käies (kodus töö juures seoti nahkrihmaga)

6. vöö mähiti 2 korda ümber keha, alates eest. Otsad, mis ette tagasi tulid, seoti pahemale küljele kas aassõlme või, mis algupärasem, „seasõraga“. Üks ots (vist parempoolne) pisteti vöö alla.

2) EA 48 1948

Tehnika: pulkadega paela noppimine lk 305-309

Võrdlemisi üldiselt tuntakse veel läbikäidud Saaremaa kihelkonnades säärepaelte noppimist pulkade abil. Säärepaelad nopiti tavalisest mitmevärvilisest villasest korrutat lõngast. Paelte noppimine toimus järgmiselt:

Kaks pulka kinnitati seina või ka mõne muu eseme külge. Pulkade kaugus üksteisest oleneb kootava paela pikkusest. Lõnga ots kinnitati ühe pulga külge ja veeti lõng ümber pulkade. Värviliste lõngade asetusest pulkadel oleneb, kas pael sai piki- või põikitriibuline. Pikkitriipude jaoks pidi vastavat värvi triibule nii pulga alla kui peale üht värvi lõnga vedama ja põikitriipude jaoks alla üht värvi ja peale teist värvi lõng- „üht nägu all, teist nägu peal“ (Martenson, Kärla). Üles vedada tuleb paaris arv lõngu. Ülesveetud paela hakati järgmiselt noppima:

Umbes paela keskkohalt võeti näiteks aks äärmist alumist lõnga parema käe esimese sõrme peale ja üks pealmine lõng sama sõrme alla. Edasi võeti järgmine alumine sõrme alla jne edasi nopiti terve pael läbi. Noppimisel saadud vahelik viidi paela otstesse ja pandi pulk vahele- teise otsa teine pulk. Selle järele nopiti eelkirjeldatud viisil järgmine vahelik, viidi paela otstesse ja pandi jälle pulgad vahele- nüüd oli kummaski otsas kaks pulka- teise vaheliku vahel teine pulk. Järgmise vaheliku korral võeti tagumine pulk paelast välja ja pandi uuesti nopitud vaheliku vahele. Nii vahetati pulki iga uue vaheliku korral. Noppimise ajal oli kummaski otsas kaks pulka. Noppimist tuli alati samast äärest alata, „muidu lammutab ära” (Martenson, Kärla) st kui vastasäärest alustati, hargnes pael üles. Kahe sukapaela jagu kooti korraga, ja keskelt, kuhu kudumine lõpetati, lõigati pael pooleks ja mässiti lõngaga otsad kinni.

3) EA 50 1949 – 1951

Kihelkonna rahvarõivad

Meeste rõivad lk 37- 39

J. Kütt

Vammuse peale seoti vöö. Vöö oli üks laik punast, üks sinist, üks musta. Vöö seoti 1 kord ümber, otsad tuttidega ripnesid küljel

4) KV 54 KKKXII

Kihelkonna Lümända 520- 2 III 40 Korrespondent Elmar Prei

47. seoti ümber kere ja otsad keerti aasa taoliselt vöö vahele

48. näppudega nopitud. Ilma kudeta keerdsus. Vanemad inimesed oskavad neid kõik valmistada.

28. Kihelkonna 13 III 40 korrespondent A. Salong

47. paremale küljele

48. villased meestevööd kooti säärepaela moodi. Neid võid ega kudujaid ei esine enam

32. Pöide 28 III 40 k Erald Maripuu

47. praegus ei seota villast vööd ümber kuue.

48. vanasti kooti meeste villased vööd varrastega.

37. Karja 30 III 40 kA. Toomessalu

47. meeste villane vöö seoti nii, et otsad olid sõlmis ja ripusid

48. meeste vööd kojeti mõõgaga. Ei esine enam võid ega nende kudujaid.

42. Pöide 4 IV 40 k Sulev Plank

47. ei tea

48. Sõrves veel esineb, telgedel kootud

54. Pöide 10 V 40 k Sulev Plann

47. Meeste vööümbersidumist ei teata enam

48. vöö kujuti pulgakestega, neid on praegugi veel

Lisa 5 ERMi fondis olevate võrkvööde originaalsuuruses fotod CD-ROMil

SUMMARY

The Techniques of Sprang Basing on the Collection of Belts from Saaremaa in Estonian National Museum

A. Arro

The subject of this work is an old and forgotten technique of making fabric – called *sprang*. In Estonian there's information about only belts being done so, so in context of Estonia, we talk about belts. In other parts of the world, it's been used to make other textiles such as mittens, hairnets etc as well. Sprang is a technique where fabric is made by manipulating parallel threads of warp (yarn) that is fixed at both ends. This manipulation has free different forms – interlinking, interlacing and intertwining. Such structures do not need any addition threads to stabilize them. The work is carried out row by row at one end of the warp. As the warp is fixed at both ends, corresponding movements of the thread will appear in the other end of the warp- that means fabric is produced at two halves at the same time. The twists in the threads are beaten down at both ends by a sword or by hand. While manipulating, twists are fixed with knitting needles. Finally, only a short length of untwisted thread is left. At this point, threads must be fixed to fasten the contrary twist at both side of the meeting line, otherwise they will undo themselves.

I give a brief introduction in history of sprang worldwide and in Estonia, and then move to the description of the technique and it's possibilities. After that I introduce and analyze the collection of belts from Saaremaa in Estonian National Museum. The aim was to make a tutorial of sprang for reintroducing the forgotten technique and give instructions for making a belt in sprang, basing on the collection of belts from Saaremaa in Estonian National Museum.